

הרמת מסך

דילמות מוסריות בנושא אסירים בתקשורת

שאלות מוסריות וערכיות רבות מתעוררות כאשר התקשורת חושפת, או מנסה לחשוף, אסירים פליליים וביטחוניים כאחד לעין הציבור ■ האם צריך להחליט על פי התוכן - אסיר ביטחוני שיקרא לשלום יתראיין, אבל אסירה שאינה מביעה חרטה - לא? האם צריך לשקול כל מקרה לגופו ואיפה, בעצם, עובר הגבול? האם שב"ס צריך להיות הבלם שיפריד בין התקשורת התאוה - לתחושות המוסר והבטן? האם צריך להיות גוף חיצוני שיטפל בעניין הזה? האם נחוצים קוד מוסרי, כללים כתובים?

מאת: חן בר ועופר לפלר

אבל לא עשו לנו כלום ברמה ההיסטורית. גם את קרבנם התקשורת מבקשת, גם אותם רוצים לראיין.

חתונתו של ארבל אלוני, למשל, רוצח נהג המונית דרק רוט ז"ל, סוקרה בהרחבה על ידי התקשורת כאילו היה מדובר בסלבריטי. מרוץ מטורף נעשה אחרי הכלה. כולם רצו ראיין עם הזוג הצעיר. רצו, ולא קיבלו. ארבל ואשתו סירבו. איש לא חיפש את קרבת משפחתו של דרק רוט ז"ל. דרק רוט הוא סיפור ישן. רוט, כמו אסף שטיירמן ז"ל, כבר מת שנים רבות. האם צריך לתת לבחור כזה, כמו אלוני, להתראיין, גם לו רצה? האם צריך להפגיש אותו עם התקשורת? האם שירות בתי הסוהר צריך לשתף פעולה עם עיתונאים שמבקשים לתת לו במה?

סיפוק יצרים או העברת מסרים

שותפו של אלוני, לעומת זאת, משה בן אבגי, שנמלט מן הכלא בישראל לחו"ל, דווקא זכה לכתבת שער באחד העיתונים הגדולים. בן אבגי התראיין גם לטלוויזיה ממקום שבתו בארגנטינה. חברת הפקות זריזה שלחה צוות עד הקצה השני של העולם "בשביל הסיפור".

גם אמנון כהן, שרצח בדם קר את אשתו ושני ילדיו, זכה לכתבה בת כמה עמודים באחד ממוספי סוף השבוע. כהן, בראיין, ביקש סליחה והתנצל. האם זה עושה את ההבדל, האם זה הופך את הראיין אתו ללגיטימי? מה גורם לאנשים לקרוא את הראיין איתו, מה גורם להם להפוך את זה לנושא מרכזי בשיחות הסלון? האם יש לראיין כזה ערך מוסף, לקח? האם הוא מעביר מסר נגד אלימות, האם הוא יגרום לנשים מוכות לעשות מעשה ולעזוב את הבית? האם אנו רוצים לדעת על האנשים שביצעו מעשים אכזריים כל כך והם נמצאים היום בכלא, או שאנחנו מעדיפים לא לשמוע עליהם ומהם לעולם?

בעצם, עובר הגבול? האם נציגי שירות בתי הסוהר הם שצריכים להיות הבלם שיפריד בין התקשורת השוחרת לטרף - לתחושות המוסר והבטן? האם צריך להיות גוף חיצוני שיטפל בנושא הזה? האם יש כאן מקום לקוד מוסרי, לכללים כתובים?

רוצח ראש הממשלה

רק לפני עשר שנים, בעקבות רצח יצחק רבין וכליאתו של יגאל עמיר, היה ברור שעמיר - לא יוראיין. בדיוק כפי שברור היה שלא יקצבו את עונשו, הוא לא יקבל חנינה ולא יתחתן.

היה מדובר בקונסנוס ציבורי מהסוג האיתן, שלא צריך לדבר עליו. קבוע וברור. השנה, לקראת אירועי העשור לרצח רבין, הבהירות נערכה, הקונסנוס נסדק. בעולם שבו דבר כבר איננו מוחלט, מסתבר, אין שום דבר בטוח. כך הגיעו בקשות לראיין את יגאל עמיר מכלי תקשורת לגמרי שמרניים, שלא מזוהים עם עמיר בשום צורה. עמיר, הסבירו כלי התקשורת, מעניין. הוא, אולי, האבן היחידה שלא נהפכה אחרי רצח רבין. שיני הזאב של התקשורת מחפשות נושאים חדשים. אם נרפה מהחשש האמיתי, להסטה על ידי עמיר, נישאר עדיין עם העובדה שמדובר באיש שרצח ראש ממשלה בישראל. האם ראוי לתת לו להביט לעין המצלמה ולדבר? האם איש כזה, שרצה לשנות את ההיסטוריה של מדינת ישראל, ולא דרך הקלפי, ראוי שישמע קולו? או שיש לנו הזכות כחברה לקבוע שאיש כזה - לא יישמע, שמה שיש לו יישאר מאחורי חומות הכלא, סגור. האם אני כדובר, אחראי על שלט הטלוויזיה ומוסריותו או עינו המציגנית של הצופה.

מקרה האסיר יגאל עמיר הוא מקרה קיצוני, יחיד, שקל לי להחליט בו. מאחורי דלתות הברזל יושבים הרבה מאד רוצחים, מפורסמים הרבה פחות. חלקם כאלה שמעשיהם זעזעו את המדינה,

"זו לא היתה הצגה רגילה" - זעקו כותרות העיתון. על הבמה, יחד עם קבוצת אסירות אנונימיות, היו סיגלית חיימוביץ, שהורשעה ברצח הנער אסף שטיירמן, ז"ל ואתי אלון מפרשת הבנק למסחר. שתיהן חברות בקבוצת התיאטרון של כלא "נווה תרצה". בחודש שעבר העלתה הקבוצה הצגת תיאטרון חדשה. העיתונים מיהרו לפרסם תמונות. הביקורת, לגמרי לא קשורה לאיכות המשחק, לא איחרה לבוא.

"הרוצחת של הלב שלי צריכה להיות בחדר חשוד", אמרה אמו של אסף שטיירמן ז"ל. שטיירמן, אמרו קולות נוספים, שוכב עמוק באדמה בזמן שהרוצחת שלו עושה הצגות תיאטרון. זה לא נראה טוב בעין, זה גם לא מרגיש טוב בלב.

נושא טוב

סיפור הצגת התיאטרון בכלא "נווה תרצה" הוא רק הסמן הימני. מאחוריו מסתתרות שאלות מוסריות וערכיות שמשקלן גדול. גם אם קבוצת התיאטרון היא אקט שיקומי-טיפולי לאסירות בכלא, עדיין מתעוררים ספקות לגבי מידת החשיפה שהצגתן של האסירות צריכה לקבל. מדוע התקשורת ששה לפרסם תמונה של נשים שהרסו את חייהן של משפחות שלמות? מדוע העיתונות הכתובה והאלקטרונית חושבת שראיין עם רוצחים ואנסים הוא, מה שמכונה בעגה המקצועית, "נושא טוב"? האם צריך לתת לאנשים האלה במה בעיתון של שבת, ביומן של שיש בערב? האם ראוי להחליט שנגזול מהם, מאחורי חומות הכלא, גם את חופש הביטוי? האם צריך להחליט על פי התוכן - אסיר ביטחוני שיקרא לשלום יתראיין, אבל אסירה שאינה מביעה חרטה לא? האם צריך לשקול כל מקרה לגופו ואיפה,

צילום: ענת זכאי

בסיסי לתשלום עבור ראיון. העניין הופך סבוך עוד יותר כשמדובר באסיר בכלא. מצד אחד, האסיר נתקל פעמים רבות בקשיים כלכליים. מצד שני, לשלם לאתי אלון כדי שתספר איך הרסה בתים בישראל - מעורר הרמת גבה.

קבוצת אדלר לאסירים גברים, חוג תקשורת בכלא "נווה תרצה" או חוג תיאטרון בכלא "איילון" ובכלא "נווה תרצה" - כל אלה נועדו בראש ובראשונה להיות חלק מההליך השיקומי של האסירים. הם לא נעשים סתם, בוודאי שלא בחלל ריק, כשאין מחשבה והגיון מאחוריהם. אלא שישנה, לעולם, גם מראית העין. אתי אלון, כמי שכותבת בעיתון שיוצא בכלא הנשים, מקוממת הרבה מאד אנשים. חיימוביץ' שמשחקת בהצגה ב"נווה תרצה" או חברה לרצח, הרוצח רעי חורב, שמגיע לצפות בהצגה בכלא "איילון", מעוררים זעם. האם עלינו לעצור את כל הקבוצות האלה רק מפני שהן לא טיפוליות טהורות? הרי אם נעצור אותן, נוכל לעצור בסופו של דבר גם את הקבוצות לטיפול בעברייני מין, או במכורים. האם ניתן וצריך לקבוע מדיניות רשמית, קבועה? האם צריך להמשיך לקיים אותן, אך הרחק מעין התקשורת? האם זה משהו שצריך להישאר בצל החומות, בתוך שירות בתי הסוהר בלבד? האם הפרסום הוא בהכרח מחמיא לרוצח, או לאנס, או לגנב? עובדתית, רבים מהם לא רוצים להתראיין. סיגלית חיימוביץ' סירבה להתראיין עד היום. האם היא שמחה שפורסם שהיא משתתפת בהצגה? האם זה בכלל רלבנטי, מה האסירים מרגישים, או שהחלטה צריכה להתקיים במנותק מהם?

להסתמך על תחושת הבטן

טובי השחקנים בהוליווד שיחקו תפקידים של רוצחים ועבריינים. מה שטוב לכלי התקשורת בארץ, טוב גם לתעשיית הקולנוע בלוס אנג'לס, מסתבר. שם אין קורבנות אמיתיים. העבירות הן רק על המסך. גם המשפחות מתפרקות דקה אחרי שיווד המסך והבמאי אומר "קאט". אבל השאלות הן אותן השאלות: למה מעניין אותנו, מראש, להתעסק בנושאים כאלה. מציצנות, סקרנות, פחד, עניין?

המוסר הוא הפכפך. עבור נציגי משפחות הקורבנות, התשובה היא אחת. אסור לראיין אסירים בכלא. בוודאי לא את אלה שנטלו חיים. הציבור הכללי מציג לעיתים קרובות עמדה פחות נחרצת. תחושת הבטן, שמסייעת בתחומים רבים של החיים, עובדת גם כאן.

זה תלוי בנשאל, זה תלוי באסיר, זה תלוי באינסוף דברים. גם בזמן שחלף, מאז האירוע, מעניין מה תהיה התשובה בעוד עשרים שנה, כשיבקשו לראיין את יגאל עמיר. זה כנראה יהיה חלק בלתי נפרד מהשאלה אם מדינת ישראל תעמוד עדיין מאחורי ההחלטה לא לקצוב את עונשו ולא להעניק לו חנינה. נחכה ונראה.

התשובה לשאלה הזו היא חד משמעית - אין ראיונות לפני תום המשפט, אך כש"ידיעות אחרונות" עתר לבג"ץ בנושא טלי פחימה, נקבעו כללים חדשים גם בסוגיה זו. האם צריך וראוי לתת לכל אדם להביע את הדבר החשוב כל כך, חרטה? האם החרטה היא אמיתית, ומי אנחנו שנכריע? מתי הסליחה היא כנה? האם, כשאמר 'לא' לכל ראיון עם אסיר, לא נפגע בחירות הבסיסית של אדם לספר את סיפורו? האם לא חשוב לעיתים לשמוע את נסיבות חייו של מי שנמצא בכלא, את לקחיו? האם אין אנו מחויבים לזכור שלעיתים ישנם שם גם אנשים חפים מפשע, שבהכרעת הדין שלהם נפלה טעות?

כך גם לגבי מחבלים ואסירים ביטחוניים. רשת אנגלית גדולה עשתה סרט על האסירים הביטחוניים. אנשים שדם על ידיהם רואיינו בהרחבה. סמיר קונטאר, רוצח משפחת הרן, רואיין בכלי התקשורת. האם האינטרס הלאומי שלנו הוא להשתיק אותם? האם האינטרס הלאומי שלנו הוא לתת במה לאלה מביניהם שמתחרטים ורוצים שלום? האם אנחנו צריכים לקחת בחשבון במערך השיקולים, אם לתת לאנשים כאלה להתראיין או לא, גם את רצון המשפחה של הקורבן. האם צריך להיוועץ בה, להודיע לה מראש "פלוגי, שרצח את בתכם בפיוגוע, עומד להתראיין?" האם צריך לקבל את החלטת המשפחה, בכל מקרה שתאמר לא, או רק להתחשב בה? כך במקרה של אסירים ביטחוניים, כך במקרה של אסירים פליליים סתם.

לעינינו בלבד

קשים במיוחד הם המקרים בהם עבריינים מתראיינים, וגם מקבלים כסף. אתי אלון, עבור הראיון הטלוויזיוני שנתנה, קיבלה תשלום. אחיה, עופר מקסימוב, ניהל תקופה ארוכה משא ומתן עם כל כלי התקשורת בארץ כמעט. עיתונאים ואנשי תקשורת עלו אליו לרגל. מרביתם נדחו על רקע כספי. גם פליקס חלפון קיבל כסף כשהתראיין. העיתונות החופשית, מתנגדת באופן

החשיפה של עבריינים וכאלה שביצעו לעיתים מעשים נוראיים, שאין גבול לאכזריותם, אינה מתחילה בכלא. השאלות המוסריות נחשפות הרבה קודם לכן. זאב רוזנשטיין, שעצור היום בכלא "רימונים", הפך לסלבריטי ומרואיין מבוקש הרבה לפני שהגיע לכלא. טוביה אושרי, שהורשע ברצח, שוחרר מן הכלא מזמן, אבל עדיין מצא מקום של כבוד בתוכניתו של גיל ריבה רק לאחרונה. ריבה ראיין את אושרי בהרחבה. אנחנו סקרנים לשמוע מה הוביל את האנשים האלה לעשות את מה שעשו, להתוודע אל הלך הרוח שלהם, לקוות שיביעו חרטה. העיתונאים מבקשים לראיין, הציבור אוהב לקרוא ולבקר, ולקורבנות שנשארו בחיים או לבני משפחותיהם של אלה שנרצחו - מתהפכת הבטן. הם מתחללים - לא מבינים לשם מה, לא קולטים איך אפשר.

לפתוח את הפצע מחדש

אי הייתה נערה, עולה חדשה, כאשר סייעה לרצח מדרין בפנימייה. היה נידונה למאסר. לא מזמן השתחררה וגורשה מן הארץ. לא לפני שכיכבה בכתבה גדולה בעיתון והחלו לצלם עליה סרט. משפחתו של המדרין שנרצח - התקוממה. הם עשו כל שביכולתם כדי לגרש את השותפה לרצח מן הארץ. אי הביעה צער על מה שעשתה. היא עשתה כל שביכולתה על מנת להשתקם. כשהתראיינה, כמו אחרים, הביעה חרטה. מול המסר שהיה יכול לעבור מהראיון אתה לנערים אלימים, ניצב הכאב שנגרם למשפחת הנרצח, בשנית. כל כתבה כזו, כתובה או מצולמת, כל סרט, פותחים את הפצעים שממילא לא הגלידו, מחדש. הנה היא מדברת, והוא מת. הנה היא מבקשת סליחה, והוא ממילא לא כאן. הנה היא חיה והוא לא בחיים.

התקשורת מבקשת לתת במה דווקא לאנשים שעשו את העבירות הקשות ביותר בספר החוקים. אלי פימשיטיין, רוצח בתו הקטנה, שהתחזה כאילו הוא מחפש אחריה במשך שבוע, יושב כשלוש שנים בכלא. פימשיטיין עורר את זעמה של התקשורת, בעיקר בגלל שעשה בה שימוש. עכשיו, רוצים לראיין אותו. הוא מסקרן. מה ההבדל בין פימשיטיין לאמנון כהן? האם אנחנו רשאים לומר שלפימשיטיין לא ניתן להתראיין? מתי זה לא מוסרי שרוצח ידבר, האם תמיד ולעולם? האם אנחנו צריכים להכריע בכך, או שצריכים להיות כללים כתובים, מחייבים, חוק? מה עם אלה שמנצלים את התקשורת כדי להעביר מסרים עוד לפני שהסתיים משפטם, טרם נחתמה עסקת הטיעון או הוכרע הערעור, מסרים שעשויים להשפיע על עתידם? גונן שגב שסיפר כמה הוא חרד לילדיו, או עבריינים אחרים. האם צריך לקבוע שאסיר יוכל להתראיין רק בתום כל ענייניו בפני בית המשפט?

על פי הנחיית היועץ המשפטי לממשלה,